

Motion till riksdagen 2021/22:3383

av **Bengt Eliasson m.fl. (L)**

Ett reformerat arbetssätt för Försäkringskassan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en oberoende utredning för ett reformerat arbetssätt för Försäkringskassan och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sjukförsäkringen ska vara aktiv och anpassad efter den sjukskrivne samt ses som en del av vården och rehabiliteringen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utökad Finsam och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla en ny insats, ”Individuellt stöd och vägledning”, som ska vara ett individuellt utformat stöd genom hela kedjan av insatser vid sjukdom, rehabilitering och tillbakagång till arbete och vardag och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att reformera och förenkla regelverket och Försäkringskassans handläggning av bilstödet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Alla ska kunna känna sig trygga vid långvarig eller kortvarig sjukdom. Därför ska sjukförsäkringssystemet se till att alla människor har en försörjning ifall de blir sjuka. Dessutom ska sjukförsäkringen vara aktiv och anpassad efter den sjukskrivne och ses som en del i vård och rehabilitering så att fler kommer tillbaka till arbetslivet så snabbt som möjligt.

Allt detta ställer stora krav på ansvariga politiker. Ett löpande reformarbete krävs för att socialförsäkringssystemet i varje tid ska kunna leverera trygghet och lyhördhet mot

den enskilde, samtidigt som skattebetalarnas pengar används rättssäkert och effektivt i linje med den arbetslinje som har tjänat Sverige väl.

De myndigheter som i allmänhet och i huvudsak påverkar en person i utsatthet, sjukskrivning, funktionsvariation eller annat och som är i behov av samhällets stöd är Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och kommunerna. Det gemensamma för dessa är att de i sin myndighetsutövning genom beslut har mycket stark påverkan på en enskilds möjlighet att leva sitt liv efter sina egna förutsättningar.

Då de statliga myndigheterna gör egna rättsuttolkningar utifrån praxissättande domar och andra myndigheters agerande eller regeringssignaler så kan rättssäkerheten och begripligheten i beslut i vissa fall komma att ifrågasättas. När lagstiftaren, rättighetsbäraren eller allmänheten inte känner igen sig och sviktar i förtroendet är välfärdssamhället i risk.

Myndigheter som i ett och samma står för förslag till regeringen, utformande av praxis utifrån lagstiftning, beslutsfattande, uppföljning, granskning av sitt eget förfarande, återkrav av felaktiga stöd och beivrande av antagen brottslighet samt straffande i kommande ärenden kan få legitimitetsproblem. Delning av befogenheter, makt och utförande är viktigt för förtroendet för välfärden. Beslut som fattas och som rör enskilda måste vara transparenta, begripliga, rättssäkra och långsiktiga. Det måste också vara olika instanser som fattar gynnande respektive missgynnande beslut inom det sociala välfärdsområdet.

Mot bakgrund av detta måste Försäkringskassans arbetssätt bli föremål för ett större reformarbete under 2020-talet. Dagens försäkringskassa brottas återkommande med ett lågt förtroende från allmänheten. Detta är inte hållbart. Under myndighetens paraply ryms en stor mängd för samhället viktiga försäkringar och bidrag såsom bedömningen av sjukpenning, boendetillägg, närståendepenning, bilstöd, assistansersättning, barnbidrag, etableringsersättning och föräldrapenning. Den administrationströtthet som både brukare och förmånstagare såväl som läkare beskriver efter kontakt med Försäkringskassan måste tas på största allvar.

Därför vill Liberalerna att myndigheten i sitt direktiv ges ett portaluppdrag att stötta och lotsa. Försäkringskassan ska vara en partner för de sjuka i arbetet för att komma tillbaka, samt för sjukvården i stort.

Det bör övervägas om inte den mycket stora och differentierade myndigheten Försäkringskassan skulle behöva delas så att uppdraget kan bli mer överskådligt och hanterligt. Exempelvis bör övervägas om alla stöd och insatser till funktionsnedsatta kan föras över till en annan myndighet.

Sjukskrivningsprocessen från Försäkringskassan består i dag av en standardiserad kedja av insatser som inte är direkt kopplade till något av de vård-, behandlings- eller rehabiliteringsinsatser som den enskilde går igenom. Sjukskrivningsprocessen från hälso- och sjukvårdens sida däremot består av individuellt anpassade vård- och rehabiliteringsflöden som inte alls är anpassade efter de tidsperioder som Försäkringskassan arbetar utifrån.

Den individuella vägen tillbaka till arbete och ett normalt liv beaktas inte i tillräcklig utsträckning i handläggningen från Försäkringskassans sida. Därför har sjukskrivande läkare, personal som utför insatser och den enskilde många gånger svårt att få gehör eller förståelse för vad som krävs för att insatserna ska få önskvärd effekt. Detta utgör i dag ett hinder mot att ge människor en verklig väg tillbaka. Rätt utförd skulle en reform på området därför ge förutsättningar för ett högre arbetskraftsdeltagande och en lägre kringlussning mellan socialförsäkringar och bidrag. Grundsynen på sjukskrivningen

behöver förändras och ses som en del av vård och behandlingen av en patient. Detta skulle tjäna både arbetslinjen och viktiga socialpolitiska mål.

Därför krävs en kraftfull reform för dem som från början av sjukskrivningen förväntas vara i sjukskrivning i mer än 90 dagar. Det är denna sjukskrivning som forskning och uppföljningar återkommande pekat på att människor "fastnat" i, och detta måste motverkas.

Liberalerna ser behov av att utveckla en ny insats, "Individuellt stöd och vägledning", som skall vara ett individuellt utformat stöd i den ofta svåra vägen genom sjukdom, rehabilitering och tillbakagång till arbete och vardag. Den som är sjukskriven en längre period hamnar ofta i flera personliga svårigheter som i normalfallet är kopplade direkt till sjukdomen eller skadan men ibland inte, det senare då det finns ett starkt behov för dem som behöver mer stöd för att komma ur sin sjukskrivning. Med hjälp av en handledare får man med detta ett individuellt anpassat stöd som hjälper den sjukskrivne att snabbare hitta tillbaka till det nya normala efter sjukskrivningen.

Insatsen ska bestå i ett individuellt utformat program och den sjukskrivne ska garanteras en minimipott med sådant som samtal och stöd från en kvalificerad handledare, för individen relevanta och stödjande gruppsamtal och återkommande lärandeseminarium. Därför bör en utredning ha att föreslå hur denna organisation bäst ska komma på plats där ett starkt och ändamålsenligt stöd ges till den enskilde sjuke. Inspiration ska hämtas från den pågående reformeringen av Arbetsförmedlingen såväl som pågående och tidigare arbete med finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser (Finsam).

En sådan reform ska ge professionellt stöd och vägledning om vad som sker i processen, personlig uppbyggnad och syfta till att aktivt hålla kontakter med rehabiliteringsinsatser, arbetsplatsen och sociala nätverk. Sådana enheter kan vara exempelvis företagshälsovårdsföretag, lämpliga vårdbolag eller andra som bedöms lämpliga för den relevanta vägledningen. Kontaktpersonerna skall besitta kompetens i samtal och ha god kunskap om hälso- och sjukvårdssystemen samt känna till rehabiliteringskedjan väl. En tydlig, skriftlig individuell plan för återgång till arbete eller studier ska upprättas. Delmål och interaktivitet ska vara bärande delar.

Det kommer att vara viktigt att beakta vilka incitament det nya systemet ger upphov till, för såväl god myndighetsstyrning och kostnadskontroll som likabehandling och täckning. För att undvika principalagentproblem bör utredning utgå ifrån att LOU och inte LOV ska ligga till grund för reformen.

Reformen är skalbar dels genom att redan i detta arbete fastställa en stomme för det stöd som den sjukskrivne ska få och kostnadssätta detta. Ett alternativ är att ta intryck av bland annat den liberala Finsamreformen och fastslå att reformen efter utredning i ett första steg ska genomföras i frivilliga pilotregioner. Detta skulle möjliggöra ett lärande som kommer att vara viktigt inför implementering av reformen på heltäckande nationell nivå.

En hörnsten i arbetet för en försäkringskassa som stöttar och lotsar måste bli att utöka så kallad Finsam, samarbetet mellan försäkringskassa och vård. Detta är i första hand avsett för att medborgare ska få stöd och rehabilitering som ger dem möjlighet att försörja sig själva. Insatserna syftar ofta till att samlokalisera, utveckla gemensamma metoder och individanpassa insatser så att en ökad effektivitet nås.

Liberalerna är och har länge varit pådrivande för att det ska vara möjligt för Försäkringskassan och hälso- och sjukvården att samordna sina resurser.

Vår fasta övertygelse är att det är bättre att använda pengar till att ge människor vård och rehabilitering än till att de ska få långvarig sjukpenning medan de står i vårdkö. Därför drev dåvarande socialförsäkringsminister Bo Könberg (L/FP) 1993 igenom att en lokal samordningsmodell skulle göras på försök mellan 1994 och 1997. Försöken innebar kortare vårdköer, kortare sjukskrivningar och att resurser kunde frigöras.

Också mer begränsade försök med Finsam under 2000-talet har fallit väl ut. En utvärdering från riksdagens socialförsäkringsutskott, publicerad i juni 2015, visade på mycket goda resultat för de samordningsförbund som bildats lokalt av Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, regioner och kommuner.

Denna form av Finsam hade bildats i syfte att finansiera insatser för personer som behöver samordnade rehabiliteringsinsatser. Resultaten är talande: En betydande andel av dem som hade fått individinriktade insatser hade kommit närmare eller gått vidare till egen försörjning. Vidare, konstaterade riksdagens socialförsäkringsutskott, hade deltagarna fått ökad livskvalitet och självständighet, stärkt social kompetens, ökad motivation att aktivera sig, minskad fysisk begränsning och bättre handlingsberedskap, stärkt självkänsla och ökat välbefinnande.

Ökad samordning av resurser kring människor med olika typer av svårigheter är helt nödvändig så snart problemen är någorlunda komplexa. Detta förhållande känns även igen såväl från politiken för insatser för människor med funktionshinder som från arbetsmarknadspolitiken. På det senare området sker i dagsläget en större omläggning av Arbetsförmedlingens verksamhet. En framtida reformering av Försäkringskassan bör vila på intryck från det arbetet, bl.a. med den utökade roll som fristående aktörer intar.

Mot bakgrund av ovan bör regeringen tillsätta en oberoende utredning om hur Försäkringskassan under nästa mandatperiod kan ges i uppdrag att aktivt medfinansiera behandling och rehabiliteringsinsatser som kan sänka sjuktalet, särskilt för personer som annars riskerar långvarig sjukskrivning. Det är ett sätt att både frigöra resurser till vården och värna arbetslinjen samt att skapa bättre livskvalitet för människor som snabbare kan få vård och återgång till arbete och egen försörjning.

Utredningen bör även särskilt överväga om fristående aktörers roll kan förändras inom ramen för att Försäkringskassan ges ett portaluppdrag om att stötta och lotsa samt en medföljande utökad Finsam – och särskild lärdom bör dras av den pågående reformeringen av Arbetsförmedlingens arbete med matchningsverksamhet. Också frågan om att göra lokal Finsam obligatorisk för kommunerna bör ingå i utredningens uppdrag.

Handläggningen av flera stöd ämnade för personer med funktionsnedsättning bör ses över. Liberalerna ser fram emot resultatet av det uppdrag regeringen har gett till Försäkringskassan och Trafikverket för att särskilt se över bilstödet, vilket blivit en byråkratisk drake, där allt färre söker och beviljas hjälp. Under år 2020 användes bara cirka hälften av de 263 miljoner kronor som regeringen anslagit till bilstödet, trots att behovet av bilstöd är stort. Att så lite av anslaget används anses bero på de krångliga reglerna och bedömningarna som Försäkringskassan gör.

Även för 2021 räknar Försäkringskassan med att en stor del av anslaget blir över. Den senaste prognosen pekar mot att 183 miljoner av anslaget på 263 miljoner kronor kommer att användas. Sedan bilstödsreformen 2017 har staten sparat hundratals miljoner på bilstöd som aldrig betalats ut.

Detta talar för att en annorlunda styrning behövs, och detsamma gäller ansvaret för den personliga assistansen där Liberalerna anses att ansvaret helt bör övertas av staten. Uppdelningen i huvudmannaskapet mellan stat och kommun leder i dag till en

försämrad assistans som beskär människors frihet och inskränker medborgares rättigheter, en fråga som dock kommer att bli föremål för en utredning i särskild ordning. När det gäller Liberalernas politik för den personliga assistansen hänvisas till vår riksdagsmotion om funktionsrättspolitik.

Allt detta föranleder att ett större reformarbete krävs. Därför bör riksdagen tillkännage för regeringen att en utredning för ett reformerat arbetssätt för Försäkringskassan bör tillsättas.

Bengt Eliasson (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avcı (L)

Mats Persson (L)